

ANTROJI DALIS

D R A U G A S

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1989 m. gegužės mėn. 13 d. / May 13, 1989

Nr. 94(19)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Nuo renesanso ženklų iki dabarties

Ruošiant devintąją JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos premijų šventę, teko pavartyti aštuonerių metų jau pageltusius šio dienraščio lapus. Pirmoji šventė švietė tokia antrašte: „Kultūros renesanso ženkle“. Tolimesnės kasmetinės premijų šventės rikiavosi po pavadinimais, kaip „Lietuviškųjų oscarų įteikiant“, „Per kultūrą esam su visa tauta“, „Kultūrinių pasiekimų vertinimo reikšmė“, „Pagerbtas lietuvis kūrėjas“, „Kūrėjai ir pinigai“, „Didinga Premijų šventė“ ir t.t.

Naujausiai JAV LB Kultūros tarybai perėjus pareigas, vienas iš daugiausia linksniojamų jai klausimų yra: „o kaip su tom premijom? ar jas tęsime? ar jos reikalingos?“ Gal laikas, kad skaitytojai viešai pasidalytų savo nuomonėmis ir pastabomis (kad ir *Draugo* kultūriniam priede), nes jų pinigais šios premijos yra finansuojamos, įgalinant Lietuviių Fondą ir Lietuviių Bendruomenę būti mecenatais.

Savaime aišku, kad nei premijos, nei puikios recenzijos kūrinių nei pagerina, nei pablogina. Tai verčiau paskatinimas, simboliškas mostas, kuriuo, viešai pagerbiant kūrėją, jam atsidėkoma už įnašą į mūsų tautos kultūrinį lobyną. Pasiklausę žinovų ir kritikų, galėtumėm vienu mostu nubraukti premijų šventes, bet kas būtų po to, ir kas būtų prasmingiau vietoje išeivijos kūrėjų pagerbimo, vietoje kitais metais dešimtosios laureatų šventės?

Ateinanti šeštadienį, gegužės 20 dieną, įteikus premijas septyniems šių metų laureatams, būsimą pagerbimą šešiasdešimt lietuvių išeivijos kūrėjų. Per aštuonias premijų šventes buvo viešai

įvertinti išeivijos kultūrininkai, kuriems teko didelė atsakomybė — kurti tai, kas pavergtoje tėvynėje buvo „užšaldyta“, tęsti ir puoselėti tai, kas laisvajame pasaulyje lavo gaivalinga.

Stabtelkime prie ankstesniųjų ir dabartinių laureatų. Jų sąrašas driekiasi, tarsi kūrybingumo litanija. Suminėsiu juos pagal premijų kategorijas ne alfabetine, bet chronologine eile.

Lituanistinė publicistika anglų kalba: dr. Rimvydas Šilbajoris, dr. Vytautas Vardys.

Drama: Algirdas Landsbergis (gavęs premiją du kartus), Povilas Mažeika.

Religinių veikalo premija: kun. Antanas Rubšys.

Kultūros darbuotojo premija: dr. Vytautas Kavolis, Aleksandra ir Liudas Sagiai, Bronius Kviklys, dr. Juozas Girnius, Juozas Kapočius.

Radio: Petras Petrutis, dr. Jokūbas Stukas, Bronys Raila, Genovaitė Plukienė, Eduardas Meilus, Salomėja Šmaižienė, Romas Kezys, Juozas Stempušis.

Žurnalistų premija: prel. dr. Juozas Prunskis, kun. dr. Pranas Garšva, Vytautas Meškauskas.

Teatras: Dalila Mackialienė, Antras kaimas, Henrikas Kačinskas, Vitalis Žukauskas, Darius Lapinskas, Lietuvių opera, Jurgis Blekaitis, Petras Maželis, Los Angeles Dramos sambūris.

Muzika: Alfonsas Mikulskis, Juozas Žilevičius, Jeronimas Kačinskas, Aleksandras Kučiūnas, Vytautas Marijošius, Bronius Budriūnas, Faustas Strolia, Žilevičiaus-Kreivėno vardo muzikologijos archyvas, Andrius Kuprevičius.

Dailė: Viktoras Vizgirda, Adolfas Valeška, Vytautas Ignas, Al-

VIOLETA KELERTIENĖ

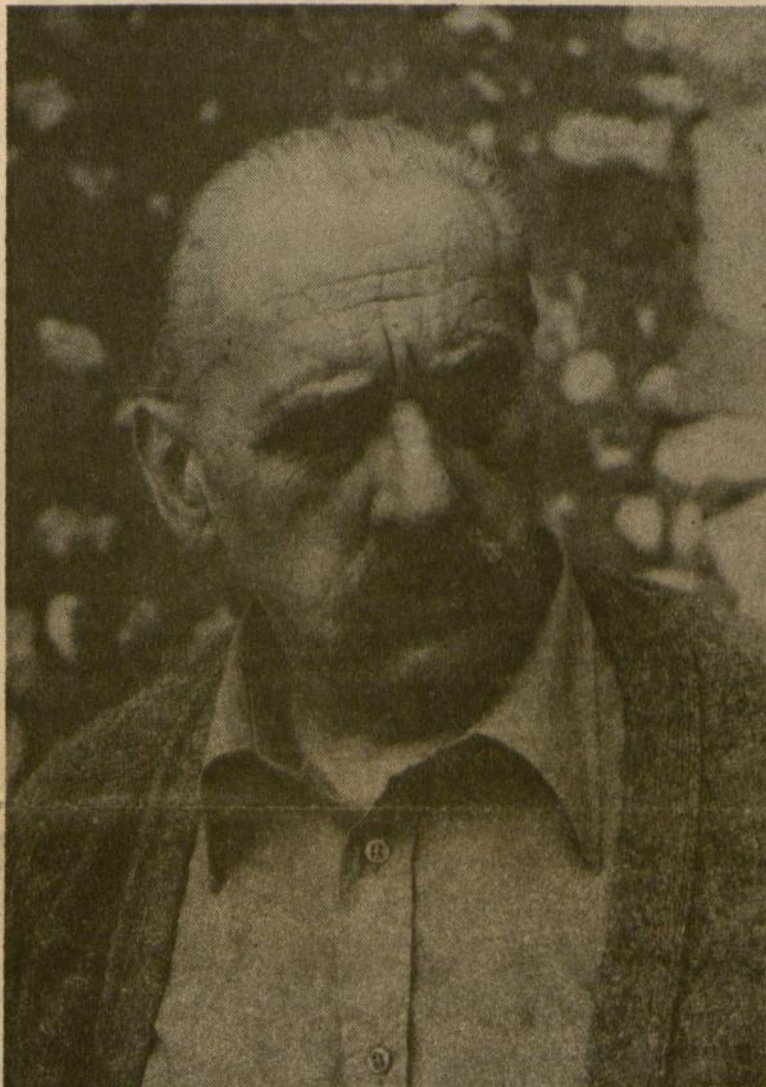
Pradėjęs savo profesinį kelią prancūzų leksikografijos baruose, Algirdas Julius Greimas ilgą laiką turtino prancūzų ir apskritai pasaulio mokslą lingvistikoje. Įgavimui jį patraukė nauja semiotikos disciplina ir jis atidavė savo jėgas ir išskirtinį intelektą naujų požiūrių ir prasmės mokslą — semantiką — kūriniui ir naratyvinių struktūrų septyniems moksliniams veikalams ir daugybei straipsnių. Pakeliui ir savo pasirinkto mokslo viršūnės ir pasaulinį dėmesį bei pripažinimą jis stengėsi įpinti ir lietuviškos tematikos pavyzdžius, retsykiais aptardamas lietuvių liaudies pasakas, pasvarstydamas lietuviškų patarlių gilia prasme. Tačiau pasaulis dar nepažįsta lietuvių kultūros, ir prie geriausių norų humanitarinių mokslų tyrinėtojų sunku dirbti su lietuviška medžiaga, kai ne tik jų interesų sfera platesnė, bet ir jų auditorija nesiriboja lietuvišiais. Greimas nebuvo išimtis šiai taisyklei. O vis dėlto jam rūpėjo Lietuva ir lietuvių kultūra. Mes žinome tai iš Greimo minties (kuria, beje, jis perėmė iš Kazio Binkio), kad lietuvių tauta tai — karalių tauta, iš jo dėmesio lietuvių poetams (apie juos jis pradėjo rašyti jau 1943 metais), iš jo aiškių pastangų duoti lietuvių kritikai modernią kalbą, išraiškos formą.

Bet Greimo patriotiškumas labiausiai pastebimas jo brandumo laikotarpio vaisiuose — jo lietuvių mitologijos studijose,

kurios nebėra pastangos įterpti lietuviškus pavyzdžius į pasaulinį kontekstą, o jau pačios yra lietuviško konteksto analizė. 1979-aisiais, Vilniaus universiteto 400 metų jubiliejaus metais, Greimas mūsų kultūrai padovanojo mitologines studijas *Apie dievus ir žmones* — knygą, kurią grobstė ir kseroksavo Lietuvos inteligentija (priešsąjūdiniais laikais Vilniaus pogrindyje tokia kopija kainavo 50 rublių), knygą, kuri įkvėpė kūrybinį impulsą ne tik mokslininkams, bet taipgi poetams ir dailininkams, sugrąžindama tautai dalį jos prarastos praeities.

Prancūzija susipažino su lietuvių mitologijos turtais, kai 1985 metais ši knygą buvo išversta ir pasirodė *Des dieux et des hommes* pavadinimu. Dabar Greimas pratęsė savo tyrinėjimus ir apmąstymus apie lietuvių mitologinių dievų panteoną knygoje *Tautos atminties beiškant*. Taigi, kiek Paryžius besisavintų Algirdą Greimą, jis priklauso mums ir Lietuvai. Tai jis įrodė savo tyrinėjimų trajektorija: 1943 metais Šiauliuose pasirodė jo debiutinis straipsnis — nekrologas apie Kazį Binkį, o ko gero tik 1990 metais Chicagoje ir Vilniuje išvysime jo lietuviškų mitologinių studijų tęsinį. Išskrajojęs pasaulio kalnynus, pagerbtas tolimų šalių žymiausių mokslininkų, kaip aras, jis sugrįžta į savo ištakas, į savo numylėtą ir jį mylinčią tautą.

Gražu, kad JAV LB Kultūros

Algirdas Julius Greimas

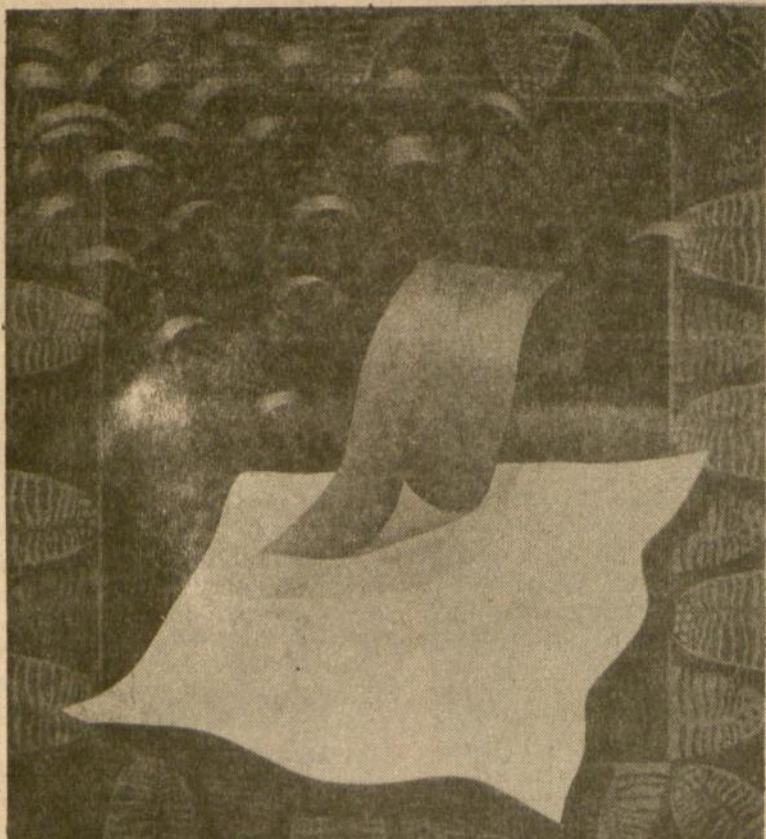
taryba ir jos paskirta komisija, susidėjusi iš tos komisijos pirmininko dr. Tomo Remeikio, dr. Broniaus Vaškelių ir dr. Dailios Katiliūtės-Boydston, suprato šio tyrinėtojo, Prancūzijos aukščiausio instituto skyriaus vedėjo, profesoriaus dr. Algirdo Juliaus

Greimo svarbą ir pažymėjo jo atliktą darbą. Profesoriumi Greimui pasaulyje garbės doktoratus yra suteikę daugiau negu 40 universitetų, bet manau, kad šis jo tautiečių pirmasis pagerbimas, nors ir gerokai pavėluotas, jam irgi turi būti malonus.

Sveiki, sulaukę šv. Sekminių!

Sekminės, viena iš trijų didžiųjų krikščioniškojo pasaulio švenčių, ne tik turi savo ypatingą vietą išganymo istorijoje — tai Bažnyčios gimtadienis, bet ir giliai asmenišką reikšmę kiekvienam, bet kurių laikų tikinčiajam. Tai liudijimas Šventosios Dvasios atėjimo, jos dovanų sklaidos po visą pasaulį, kuris mums yra tapęs pažadu ir įpareigojimu. Pavyzdžiui, savo kultūros teologijoje Antanas Maceina aiškina kaip krikščionio pasiuntimą į pasaulį vykdyti jam Dievo pavestą misiją — pasaulį, t.y. visas žmogaus veiklos sritis, pašvęsti. Kas nuodėmės sugriauta — atstatyti, kas dar neišskleista — ugdyti ir puoselėti, kas neišvirta — dienos šviesai atverti, ko dar nėra, bet gali būti — sukurti. Pagal Maceiną, pasaulio pašventimas vykdomas nieku kitu, kaip žmogiškąja kūryba. Atsitiktinai, bet labai prasmingai sutampa šio šeštadienio „Draugo“ kultūrinis priedas, iškeliantis mūsų pačių tarpe kūrybai pašvęsto gyvenimo pavyzdžius, su Sekminių vigilija. Lai kiekvienam iš mūsų jis padeda suprasti Sekminių paslaptį ir ją išskleisti savo pačių gyvenime.

a. il.

Zita Sodeikienė

„Is praeities į ateitį“
Akrilika, 1986

fonas Dargis, Vytautas Kašuba, Romas Viesulas, Albinas Elskus, Ada Sutkuvienė, Zita Sodeikienė.

Jaunojo rašytojo premija: Saulius Kubilius.

Literatūra ir mokslas: Kazys Bradūnas, Jurgis Jankus, Genovaitė Kazokienė, Kazimieras Barėnas, Alfonsas Nyka-Niliūnas, Bronius Kviklys, Bernardas Brazdžionis, Antanas Gustaitis, Algirdas Julius Greimas ir Petras Jonikas.

Per devynerius metus įvairavo premijų kategorijos ir sritys. Kaip nerami, srauniai tekanti upė, premijų sritys keitėsi. Jos nėra visiškai nusistovėjusios ir dabar. Tačiau ilgainiui jas tobulinant, gal priesime prie matricos, o gal ir ne? Atidžiai perskaite laureatų pavardes, galime džiaugsmingai krūptelti, kad išeivijos korifėjų indėlis yra stebinant. Laiko svarstyklės stebuklingai išbalansavo laureatus, vieneriais metais laimėjo vieni, kitais metais kiti, o apie kultūrinį nuosmukį, nutautimą ir premijų bevertiškumą kalbėjo ir kalba ne kūrėjai, bet orakulo „neįvertintieji“ ir išeivijos „bajorai“.

Atidžiai išklausiusi patarimų bei pasiūlymų iš visuomenės, JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros taryba bus pasiruošusi tęsti premijų šventės tradiciją, tą mūsų kultūrinio gyvenimo apy-

skaita, kada metų kūrybinis įnašas pastatomas akistaton su visuomene. Ateinančiais metais planuojame ruošti dešimtąją premijų šventę — norėtusi, kad į ją suplauktų, suskristų, suvažiuotų visi buvusieji dešimtmečio laureatai... Vis dėlto premijų šventė ir laureatų pagerbimas yra ne tik kūrėjų įvertinimas, bet ir pastanga išsaugoti kultūrinį lobį ateinančiom kartom. Neatsitiktinai šiai šventei parinktas metų laikas yra pavasaris, kada atsinaujina gamtos ciklas, kada po žiemos šalnų džiaugiamės pasodintų daigų gajumu ir kada stebimės, kad iš žemės dygsta net ne mūsų rankos pasėtų sėklų augmenija, kuri, tarsi „išdygę“ laureatai, neša mums pavasario dovanas... muzikos garsais, tepuko spalvomis ir žodžiais.

JAV LB Kultūros tarybos vardu nuoširdžiai sveikinu šių metų išrinktuosius, kurių kūrybiniai nuopelnai užpildo šį *Draugo* kultūrinį priedą. O mes liekame jų laukdami, kada galėsime su pagarba juos sutikti ir su šypsniu pasveikinti.

Nors ir išeivijoje, bet esame kūrybingai gyvi su atgimstančia tauta.

Dalia Kučėnienė
JAV LB Kultūros tarybos
pirmininkė

JAV LB Kultūros tarybos premijų šventė

Devintoji JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos kūrybos premijų šventė įvyks ateinantį šeštadienį, gegužės 20 dieną, Jaunimo centro didžiojoje salėje, Chicagoje. Šventės pradžia — 6:30 v.v.

Premijos paskirtos, laureatai atvyksta, lieka čekagiškiams subrukti, pripildant Jaunimo centro salę ir tuo parodant, kad gerbiame savo kūrėjus. Lietuvių Fondo vardu premijas įteiks Kultūros tarybos pirmininkas Stasys Baras ir LF valdybos pirmininkė Marija Remienė, Lietuviių Bendruomenės vardu premiją įteiks JAV LB Krašto valdybos pirmininkas dr. Antanas Razma. JAV LB Kultūros tarybos žinybinis Kultūros tarybos pirmininkas Dalia Kučėnienė.

Premijos yra skiriamos mokslo, dailės, muzikos, teatro, žurnalizmo ir radijo srityse. Šventėje bus pagerbti 1988 metų laureatai: mokslininkai Algirdas Julius Greimas ir Petras Jonikas, muzikas Andrius Kuprevičius, Los Angeles Dramos sambūris, žurnalistas Vytautas Meškauskas, dailininkė Zita Sodeikienė ir radijo programos vedėjas Juozas Stempušis.

Šventės programoje bus iškilmingas premijų įteikimas, laureatų pagerbimas. Meninėje dalyje Dariaus Polikailio muzikinis ansamblis pasirodys su programa, kurią veža į Roko maršą Lietuvoje. Los Angeles Dramos sambūris atvyksta su trim aktorais — Ema ir Vincu Dovydaičiais ir Sigute Mikutaityte, kurie atliks Petro Maželio režisuotą dramaturgo Kosto Ostrausko „Raudonkepuraite“. „Tema ir variacijos“ žodiniai paaiškinimai bus atliekami instrumentaliai. Tai pasaulinė šios pasakos premjera. Tiek muzikinis ansamblis, tiek Dramos sambūris yra pakėlę sparnus į tėvynę. Šioje premijų šventėje turėsime progos jais pasidžiaugti, prieš juos išlydinti.

JAV Lietuvių Bendruomenės ir Lietuviių Fondo darbų rėmėjai yra nuoširdžiai kviečiami dalyvauti šioje mūsų bendruomenės kultūrinėje šventėje, kurią globoja specialus komitetas ir JAV LB Kultūros taryba.

JAV LB Kultūros taryba

Profesorius Algirdas Julius Greimas (vidury) Baltų studijoms puoselėti draugijos (AABS) devintoje konferencijoje 1984 metais Montrealyje. Kairėje — dr. Violeta Kelertienė, dešinėje — kalbininkas-lituanistas dr. William R. Schmalstieg.

Premijuoto mokslinio veikalo autorius dr. Petras Jonikas

ANTANAS KLIMAS

Dr. Petras Jonikas yra pirmasis mūsų kalbininkas, laimėjęs JAV Lietuvių Bendruomenės premiją už mokslo veikala. Jis gimė 1906 m. kovo mėn. 25 d. Antringių kaime, Tauragės valsčiuje. 1927 metais baigė Tauragės mokytojų seminariją, o 1934 metais baigė lituanistiką Vytauto Didžiojo universitete, Kaune. Po to, 1935-1937 metais jis specializavosi Rygos, Viena ir Karaliaučiaus universitetuose. 1942 metais gavo filologijos daktaro laipsnį. Disertacija: „Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos kūrimasis priešaušrio ir Aušros laikais.“

Atskiromis knygomis yra išleisti šie dr. Petro Joniko veikalai: *Pagramančio tarmė* (1939), *Gimtojo žodžio baruose* (1952), *Lietuvių kalbos istorija* (1952), *Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos kūrimasis antroje XIX a. pusėje* (1952) ir premijuotas veikalas *Lietuvių kalba ir tauta amžių būvyje* (1988). Iš šių penkių pirmoji buvo išleista Lietuvoje, o visos kitos — JAV, Chicagoje.

Šis svarbių ir įdomių straipsnių autorius dr. Jonikas yra paskelbęs daug straipsnių žurnaluose bei populiariuose periodiniuose spaudoje, sunku būtų ir suskaičiuoti, nes jis juos pradėjo rašyti, dar būdamas mokytojų seminarijoje. Jis yra rašęs *Sveitimo darbe*, *Kultūroje*, *Kalboje*, *Gimtojoje kalboje*, *Lietuvos žiniuose*, *Židinyje*, *Trimite*, *Vaire*, *Archivum Philologicum*, *Mūsų senovėje*, *Aiduose*, *Lituanus*, *Naujienose*, *Beitraege zur Namenforschung*, *Drauge*, *Naujojoje Viltėje* ir kt. Daugiausia rašė

Petras Jonikas

Nuotrauka Stankūno

lietuviškai, bet keli straipsniai išspausdinti ir latviškai, vokiškai bei angliškai. Daug labai svarbių jo straipsnių išspausdinta *Lietuvių enciklopedijoje* bei *Encyclopedia Lituanica*. Visos šios knygos ir straipsniai jau keliolika metų yra dažnai ir plačiai cituojami ir Lietuvos kalbininkų darbuose.

Daug darbo ir rūpesčio dr. Jonikas yra įdėjęs, redaguodamas

įvairius kalbos ir kalbotyros raštus. *Gimtoją kalbą* jis yra redagavęs dviem atvejais: 1938-1940 metais Lietuvoje ir 1958-1960 metais JAV. Labai daug laiko jis pašventė, redaguodamas a.a. profesorius Antano Salio raštus, kurių ligi šiol jau yra išėję trys dideli tomai. Ilgus metus jis taip pat dirbo *Naujienose*, taisydamas kalbą ir rašydamas įvairiais kalbos ir apskritai

kultūros klausimais.

Jau studijuodamas Kauno (vėliau Vytauto Didžiojo) universitete, dr. Jonikas dėstė lietuvių kalbą Kauno gimnazijose. Vėliau dėstė Kauno ir Vilniaus universitetuose, po karo — Pabaltijo universitete Hamburge, o JAV — University of Chicago. Dėstė taip pat ir Pedagoginiame lituanistikos institute, Chicagoje. Daug dirbo ir įvairiose mokslo draugijose. Buvo vienas iš steigėjų ir pirmasis Lituanistikos instituto pirmininkas. Bet iš visų šios veiklos sričių jam pati svarbiausia yra mokslo sritis. Jos rezultatai — penkios svarbios knygos ir keli šimtai straipsnių, straipsnelių bei recenzijų.

Apie premijuotąją dr. Petro Joniko knygą, *Lietuvių kalba ir tauta amžių būvyje*, buvo jau kiek plačiau rašyta *Draugo* kultūriname priede (1989 m. balandžio 22 d.). Šis didžiulis veikalas (454 psl.), galima sakyti, yra viso dr. Joniko darbo vainikas. Jame pilniausiai ir plačiausiai išnagrinėta ir aprašyta lietuvių kalbos ir tautos sąveika. Šiomis dienomis, kada lietuvių kalba vėl yra tapusi visų mūsų ir rūpesčiu, ir pasididžiavimu, šis premijuotas dr. Petro Joniko veikalas turėtų tapti visiems lietuviams savo kalbos biblija.

Šio trumpo straipsnelio pabaigai norėčiau pacituoti baigiamąsias savo recenzijos mintis (*Draugas*, 1989 m. balandžio 22 d.): „Mano išmanymu, profesorius Jonikas atliko labai svarbų ir svarbų darbą: galima sakyti, kad jis šia knygą davė mums lietuvių kalbos *Kalvarijos kelius*, arba, kitaip pasakius, *lietuvių kalbos kančių epopėją*. Ir lietuvių kalbos gražų prisikėlimą.“

Sveikindami laureatą dr. Petrą Joniką, mes kartu linkime jam ilgų ir vaisingų darbo metų!

Penkiasdešimt metų muzikos keliu

JUOZAS STEMPUŽIS

Clevelando valstybinio universiteto centrinių rūmų dešimtajame aukšte yra profesorius Andriaus Kuprevičiaus studija. Erdvi, vienintelė tame aukšte. Du fortepijonai, muzikos gaidų biblioteka, rašomasis stalas. Ant sienos — didelis Frederic Chopin portretas. Akcentas, kuris spontaniškai paaikšina ryšį su studijos gyventoju.

Pianistas Andrius Kuprevičius universitete pradėjo dėstyti 1971 metais, atėjęs į šią akademinę instituciją iš Clevelando muzikos mokyklos, kurioje jis buvo fortepijono muzikos departamento vedėjas. Universitetas suteikė Andriui Kuprevičiui pilno profesoriaus rangą 1977 metais. Pakėlimo į profesūrą proga Indianos universiteto muzikos profesorius Joseph Gingold savo laisve rašė: „I consider Mr. Andrius Kuprevičius to be a superb pianist, a sensitive musician, a fine teacher and a devoted scholar to his art.“

Pianisto Andriaus Kuprevičiaus muzikinė karjera, prasidėjusi 1939 metais, kai jis baigė Kauno Valstybinę konservatoriją, reiškėsi tarptautiniu pločiu ir pažymėta aukščiausiais įvertinimais.

JAV LB Kultūros tarybos 1988 metų muzikos premija, skirta profesorius Andriui Kuprevičiui, lyg deimanto skeveldrėlė puošia mūsų žymiausiojo fortepijono muzikos interpretatoriaus ir akademinio pedagogo penkiasdešimties metų kūrybinio kelio suaktį. Šia proga kalbėjomės su pianistu.

— „*Lietuvių enciklopedijoje*“ rašoma, kad muzikos pradinės žinias gavote iš motinos. O iš tėvo gal gavote skulptuotą išvaizdą? — Na, išvaizda gal Kuprevičiui, bet muzikai pomėgį turbūt gavau iš abiejų. Motina buvo išmokslinka pianistė, o tėvas savamokslis muzikantas. Jis grojo smuiku, bet kai sesuo pradėjo studijuoti smuiką, tai tėvas pasakė, kad dviejų smuikininkų namuose per daug, ir jis sau nusipirko violončelę. Nors tėvas buvo dailininkas, bet mėgo improvizuoti muziką įvairiais instrumentais. Atsimenu, kaime, kai grįždavau iš darbu, jis būdavo, pasiima smuiką ir iš atminties kad groja, kad groja... Tėvo gėnuose buvo daugiau muzikalumo negu pas motiną.

— *Kas buvo jūsų pagrindiniai mokytojai konservatorijoje?*

— *Tai jaunystė prabėgo motinos studijoje, Aušros gimnazijoje ir Kauno konservatorijoje? Rodos, kad gimnaziją ir konservatoriją baigėte tais pačiais metais?*

— *Kas buvo jūsų pagrindiniai mokytojai konservatorijoje?*

Scena iš Antano Škėmos „Živilės“ — Sigutė Mikutaitytė ir Vincas Dovydaitis.

Andrius Kuprevičius Kemptene, Vokietijoje, 1947(?) metais.

Nuotrauka Kazio Daugėlos

— Tėvas buvo valdžios matinytė, Malko ir profesorius Ružickis. Vokietijoje muzikos atlikimo ir interpretacijos mokėjau Klindworth-Scharwenko konservatorijoje pas profesorius Horbowski, JAV pas Leonard Shure ir Arthur Rubinstein.

— *Lietuvoje Lidija Dauguvietytė, Malko ir profesorius Ružickis. Vokietijoje muzikos atlikimo ir interpretacijos mokėjau Klindworth-Scharwenko konservatorijoje pas profesorius Horbowski, JAV pas Leonard Shure ir Arthur Rubinstein.*

— *1938 metais baigiau gimnaziją, o 1939 metais konservatoriją. Laisvalaikiu kartais nuiždavau į kiną. Rytais keldavau pusę šešių ir eidavau į konservatoriją. Dvi valandas pasipraktikavęs, eidavau į gimnaziją. Vakare vėl į konservatoriją, i teorinių dalykų paskaitas.*

— *Kas buvo jūsų pagrindiniai mokytojai konservatorijoje?*

— „Nuo pirmojo pasirodymo Vilniuje prieš trejetą metų iki šiol jis nuolat dirbdamas yra pasiekęs žymių laimėjimų... Jo technika tiek pirštų, oktavų arba akordų yra pasiekusi didelio lankstumo ir meistriskumo. Mus stebino ir gilus muzikos supratimas. Kaip jis paskambino Mocarto sonatą (sonatą D-dur), taip grakščiai niuansuodamas, gali pavydėti ir pirmieji pianistas... A. Kuprevičius Šopeną skambina, taikydamas švelniausias spalvas. Todėl net ir revoliuciniame etuide jis prabyla i mus kaip slėpinga dvasia.“

Andriaus Kuprevičiaus paskutinis koncertas Lietuvoje turbūt buvo 1944 m. sausio 29 d. Kauno Valstybiname teatre drauge su simfonijos orkestru, diriguojant Vytautui Marijošui Kelionėi vakarus ir bėgimas — karo jo neatskyrė nuo fortepijono. Svetimuose kraštuose jis rado galimybių skambinti rečitalius, o jų repertuare pasirodė ir lietuviškieji kūriniai, visų pirmausia M. K. Čiurlionio preliudai. Vokiečių ir austrų spauda šiltai vertino pianisto kūrinii interpretaciją ir techniką. *Yverdon* laikraščio (Šveicarijoje) muzikos kritikas, (1946 metų spalio mėnesi) pirmą kartą išgirdęs M.K. Čiurlionio kūrinius, pažymi, kad Čiurlionio preliudai atnešė mažojo šiaurės krašto dvelkimą, poetišką ir gilią

(Nukelta į 3 psl.)

Los Angeles Dramos sambūris per 35 metus

Praūzus karui, iš Vakarų Europos pabėgėlių stovyklų lietuviai pabiro į daugelį pasaulio kraštų. Nežiūrint įvairių rūpesčių, mūsų žmonės surado darbus, įsikūrė ir pradėjo normalinį gyvenimą. Tautinė samonė ir gailus noras nepradingti svetimos padangės vertė rūpintis lietuvių kultūra. Atsirado lietuviškos mokyklos, chorai, tautinių šokių grupės, teatrai, net opera. Poetai kūrė, rašytojai rašė, dailininkai piešė, sustiprėjo parapijos. Vyko gyva organizacijų veikla, sustiprėjo politinė veikla.

Neatsiliko ir Los Angeles lietuviai. Prie prel. Jono Kučingio įsteigtos Šv. Kazimiero parapijos glaudėsi vis daugiau ir daugiau čia atvykstančių lietuvių. Pradėjo tautinis, kultūrinis ir politinis judėjimas.

Los Angeles Dramos sambūrio įsikūrimas

Laimei, į Los Angeles atsikėlė aktorius Juozas Kaributas. Netrukus pastatė du veikalus ir, pastebėjęs, kad publika labai domisi sceniniais pasirodymais, pasiilgusi lietuviško teatro, sukvietė esamus meno darbuotojus, kurie susiburtų į vieną teatrinę vienetą. Pasikvietęs pradininkais rašytoją Jurgį Gliudą, poetę

Juozas Kaributas

Danutę Mitkienę ir Klemensą Galiūną, sušaukė steigiamąjį susirinkimą. Taip 1954 m. lapkričio mėn. 20 d. gimė Los Angeles Dramos sambūris. Pirmojon valdybon buvo išrinkti: poetė Danutė Mitkienė — pirmininkė, rašytojas Jurgis Gliuda — vicepirmininkas, Steponas Makarevičius — sekretorius, Vincas Dovydaitis — išdininkas ir Jonė Pėterienė — valdybos narė.

Aktorius Juozas Kaributas išvedė į sceną septynis veikalus. Tarp jų buvo Petro Vaičiūno „Tuščios pastangos“ ir „Naujieji žmonės“, Jurgio Gliados „Meilės pinaklis“ ir „Tėvikielė už

kalnų“. 1962 metais aktorius Juozas Kaributas iš Dramos sambūrio pasitraukė.

Darbas su režisierė Dalila Mackialiene 1962-1981 metais

1962 metais iš Clevelando į Los Angeles atsikėlė Balys ir Dalila Mackialienė. Dalila Mackialienė Clevelande buvo vaidinusi Vaidilos teatre, režisuojant aktoriui Petru Maželiui. Abu Mackialiai tuojau įsijungė į Dramos sambūrį. Pasitraukus iš Sambūrio aktoriui Juozui Kaributui, Dalila Mackialienė buvo pakviesta imtis režisūrinio darbo. Balys Mackiala talkininkavo scenos techniniuose reikaluose.

Dalila Mackialienė per tą ilgą laikotarpį režisavo net 19 veikalų. Tarp jų: Jurgio Gliados „Čiurlionis“, Antano Rūko „Bubulį ir Dundulį“, Antano Škėmos „Živilę“, Algirdo Landsbergio „Penkis stulpus turgaus aikštėje“, Vytauto Alanto „Saulėgrąžų salą“, Bernardo Brazdžionio „Vaidilą Valiūną“. Įvairių organizacijų veiklai paremti ji paruošdavo įvairias humoristines programas — šiupinius, humoristinius dainavimus, feljetonus.

JAV LB Kultūros taryba, įvertindama jos ilgą metų darbą, 1981 metais Dalilai Mackialienei paskyrė teatro premiją. 1981 metais Balys ir Dalila Mackialiai išsikėlė gyventi į Floridą.

Darbas su režisierė Danute Mažeikiene 1983 metais

Danutė Barauskaitė-Mažeikiene Sambūrio pastatymuose vaidino jau nuo 1965 metų. „Čiurlionio“ pastatymui suprojektavo ir pati pagamino periodui pritaikytus kostiumus. Dalilai Mackialienei išvykus, Danutė Mažeikiene buvo pakviesta režisuoti Dalilos Mackialienės dramą, „Nepripažintas tėvas“.

Dramos sambūris talkino įvairioms organizacijoms, rengtiems

minėjimams, literatūros vakarams. Taigi ir su Danute Mažeikiene atliko programą Vinco Krėvės, Maironio, Mykolo Biržiškos minėjimuose.

Darbo pradžia su režisierium Petru Maželiu 1984 metais

Netikėtai aplinkybės susidėjus, 1984 m. balandžio 18 d., Dramos sambūrio kviečiamas, į Los Angeles persikėlė Clevelando Vaidilos teatro meno vadovas-režisierius-dekoratorius Petras Maželis, buvęs Kauno Didžiojo (buvusio Valstybinio) teatro operetės solistas.

Petras Maželis Clevelande įkūrė jaunimo teatrą Rūtą, vėliau tapusį Vaidilos teatru. Per daugelį metų režisavo ir pagamino dekoracijas daugybei veikalų jauniui ir suaugusiems; Chicago's Lietuvių operai režisavo Juliaus Gaidelio operą „Dana“ ir Verdi operą „Likimo galia“. Tautinio meno ansamblui Dainavai režisavo Aloyzo Jurgučio muzikinį veikalą „Čičinską“.

Režisieriaus Petro Maželio atvykimas sutapo su Dramos sambūrio veiklos 30-ais metais. Šiai suakčiai paminėti pastatė JAV LB Kultūros tarybos premijuotą Algirdo Landsbergio komediją „Onos veidas“. Netrukus buvo suruošta 30 metų suakties akademija-pokylis.

Tolimesnis pastatymas buvo Vinco Mykolaičio-Putino drama „Valdovas“. Veikalas buvo populiarius ir su juo aplankyta Chicago, New Yorkas, Clevelandas, Bostonas. Pasaulio lietuvių Kultūros kongreso metu jis vaidintas Toronte, Kanadoje.

Lietuvos krikščionybės 600 metų jubiliejaus komiteto rūpesčiu Dramos sambūris parodė Anatolijaus Kairio veikalą „Krikšto vanduo“, kurio premjera įvyko Chicagoje. Petras Maželis šiuos veikalus ne tik (Nukelta į 4 psl.)

Los Angeles Dramos sambūrio pirmoji valdyba 1954 metais: (iš kairės) Vincas Dovydaitis, Jonė Pėterienė, Stepas Makaravičius, Jurgis Gliuda, Danutė Mitkienė.

Dailininkė Zita Sodeikienė

ALGIMANTAS KEZYS

JAV LB Kultūros tarybos šiemetinė dailės premija buvo paskirta dailininkei Zitai Sodeikienei. Su premija, kaip teko nugalėti, neatėjo laureatei joks raštas, todėl tenka paspėlioti, už kokius nuopelnus ji ją gavo. Galėjo gauti už daug ką.

Jei būtų jai reikėję pateikti jury komisijai, sakykim, vieną monumentalų kūrinį, vertą premijos, Sodeikienė ji turi. 1983 metais ji sukūrė milžinišką tapybos darbą „Berlyno siena“. Čikagiškiai atsimena šį išpūdingą, tiesiog epinį paveikslą, 84 pėdų ilgio, pirmą kartą išstatytą „Galerijoje“ tais pačiais metais.

Jeigu premija buvo paskirta už kūrinių ciklą, pareikalavusį daugelio metų įtempto darbo ir pagaliau užbaigtą, Sodeikienė ir tokį turi. 1988 metais sukūrė paskutinį paveikslą iš tapybos darbų serijos apie autobiografinius, erdvėse skraidančius objektus. Jų unikalį, siurrealistinį išvaizdą per gana trumpą laiką nustatė dailininkės savitą stilių, davė jai veidą, pagal kurį žiūrovas ir be parašo atpažįsta, kieno jis yra sukurtas. Tas pats stilius lydės Zitą ne tik jos kitame paveikslų cikle, kuris jau yra dailininkės užmanyta ir sparčiai vykdomas (pirmą kartą bus parodytas jos rengiamoje parodoje Concourse galerijoje, Columbus, Ohio, šių metų gegužės mėnesį), bet gal ir tolimesniuose jos užmojuose.

Pagaliau, jei ši Kultūros tarybos metinė dailės premija yra skiriama už viso gyvenimo ne-nuilstamą darbą ir iš jo gimusi svarų įnašą į lietuvių išieivų meno istoriją, tą įnašą Zita irgi yra davusi. Čia trumpai pažvelkime į jos nueitą kelią.

Zita piešia nuo pat mažens. Ji sakosi, kad jaunystėje ji nesvajojo būti dailininke. Ji tik mėgo piešti. Tačiau tėvai ir artimieji aiškiai žinojo, kad ji turi eiti į meno mokyklą. Ji pati norėjo būti slauge, kuri, tarp kitko, ir pieštų. Tačiau, baigus gimnaziją, Zita įstojo į Chicagos Meno instituto mokyklą, apsisprendė būti dailininke. Šio žingsnio niekad nesigailėjo, nes, atrodo, buvo jos prigimty ne tik piešimas, bet ir kūrybinė jėga, kuri, laikui bėgant, suteikė jai stiprų alfabetą išsakyti savo mintis, jausmus, sąmonės ir pasąmonės idėjas bei įvaizdžius.

Zitos kūryba iš esmės yra minties kūryba. Ji prasideda ir baigiasi su kokios nors idėjos įgyvendinimu. Vaizdas, tapytas ar pieštą, tampa priemone išsakyti mintį. Gal tik pačiuose ankstyvuosiuose jos darbuose minties elementas buvo tik gamtinėje būklėje. Tie jos piešiniai telkiasi į gamtos detalių atkūrimą. Būdamą motina ir šeimininkė, Zita stebėdavo savo aplinką ir ją piešiniuose vaizduodavo. Supdama kūdikį, ji matė jo veido ir kūno bruožus; perpjovus pomidorą, įsižiūrėdavo į idomias augalines formas. Šalia gamtos užtikto formų ji pridėdavo ir savo sugalvotų. Jos fantaziją ypač žavėdavo tobulasis apskritimas. Ankstyvuosiuose piešiniuose net ir visą žmogaus figūrą ji nupiešdavo lyg sudėtą iš rutuliukų.

Bet vien forma Zitos nepatenkino. Įveikus piešinį, ji ėjo prie minties. Piešiniai, imti iš kasdienos, pradėjo virsti komentarais apie tą kasdieną. Iš savo kiemo išsivadavus, ji išdrįsta pažvelgti į platųjį pasaulį. Jos aštraus žvilgsnio susilaukia valstybių vadai ir pati būtis. Tolimesni mąstymai priveda ją prie technikos tobulinimo, kur piešinio pažodiškumą pakeičia vis labiau ir labiau paslaptinas simbolizmas ir pagaliau aiškus siurrealizmas. Mitologinė kalba yra turtingesnė už filosofinę. Zitos minčių srautas priverčia ją

Zita Sodeikienė

skrajoti padangėse. Žemėje at-rasti vaizdai pasidaro nepakankami. Gimsta didelio formato tapybos darbai, kurie pripildomi neužkariautų pasaulių erdvė-laisiais. Su skraidančiais neatpažintais objektais Zita iškeliauja į pasąmonės beribes gelmes. Jungiasi visata ir čia pat esanti žmogaus dvasia. Tik ne kasdieninė, o ta neištirta, nesuprantama, giluminė. Išskridus į erdves, ji ten nepasiklydo, o pamatė, kad ir tolimiausios visatos kertės yra niekas kita kaip tos pačios būties dalis, iš kurios ir mes patys esame sudėti. Erdviniuose nuotykiuose dailininkė atranda savo pačios biografiją, įrašytą didelėmis raidėmis ir aiškiai bylojančią jos pačios gilų ir tamsių ryši su visa būtimi. Siurrealistinių erdvų fone ji tapė skraidančių daiktų formas, be vairo, be prasmės ir be namų. Ji tol jas tapė, iki neatpažino, kad tai jos pačios autobiografinė nuotaika – būti pasaulyje benamio, klaidžiojančiu objektu, kuris po kiek laiko tampa subjektu – mąstančiu, jaučiančiu ir sau primestą klajoklio dalią pagaliau suprantančiu asmeniu.

Grįžusi į save ir į žemę, ši mąstytoja drobėje, sukruto domėtis tikrove, randama čia pat ir tarp mūsų – ką mes darome viens kitam, kodėl nėra sugyvenimo ir racionalumo, ką reiškia įvykiai, vardai ir titulai, ko laukia mūsų kuriama ateitis, ir t. t. Savo piešiniuose dailininkė prieina prie realiosios simbolikos. Čia ji kerštingai plaka negeročių nesėjus, kvatojasi iš trumparegiškųjų žmonijos atstovų, kažkaip netyčia patekusių į valdančiųjų pareigas. Klasiškas šios tendencijos pavyzdys ir monumentalioji Zitos tapybinė mintis įkūnyta aukščiausiai minotėje „Berlyno sienoje“. Šio paveikslas užmanymui akstiną davė ta gėdos siena, atkirtusi vieną miesto dalį nuo kitos, bet Zitos vaizduotėje vėl išėjusi iš lokalizuoto taško į platesnius horizontus, apimančius pačią negeročių gelmę, glūdinčią žmogaus asmenyje ir išsiliesiančią per visą žemės rutulį. Mąstančios dailininkės rankose ji tampa kietu komentaru apie žmogiškosios prigimties nepastovumą bei jo tragiškas pasekmes mūsų gyvenamajame pasaulyje. Čia gėris yra trapus (vienadienės peteliškės įvaizdyje), kuri priviliota įskrenda į sienomis aptvertą kalėjimą, pamato kaniškumą jo gyventojų polinkius ir mirštą, nepajėgusi išvysti laisvės ar meilės prosvaisčių. Fatalizmas Zitai nesvetimas. Jis pastebimas net ir kalėjimo sienos paskutiniuose stovuose. Žuvusi peteliškė vis dėlto pajėgė pagimdyti palikuonį, gražų, riebių vikšrą, kuris pratęs jos būtį kitai kartai. Bet ta būtis, deja, kaip užburtame rate vėl eis tuo pačiu kryžiaus keliu, kaip ir ankstyvoji.

Toks pafilosofavimas Zitai Sodeikienės vėliausiuose darbuose

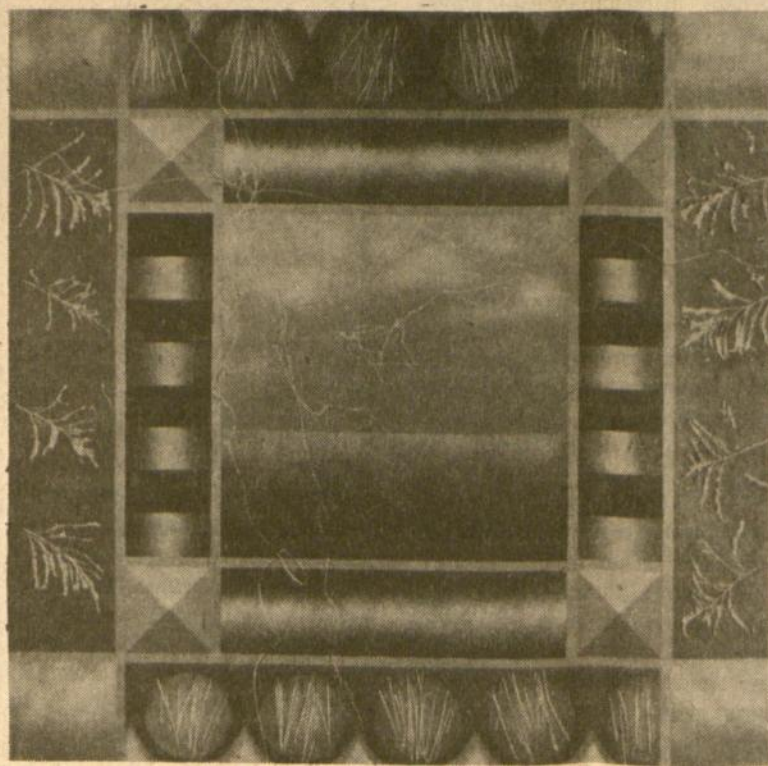
rodo, kad ši dailininkė žaibo greitumu atsirado aukštosios minties sferose. Tai kelia nuostabą, nes juk ji taip neseniai buvo ir pati norėjo būti tik „paišytoja“, linijų ir šokių tokių spalvinimų derintoja. Ką žada jos kūrybinė ateitis? Kol kas ji neatidengta. Bet kad ji šuoliuoja į priekį greitu tempu, yra aišku. Tikimasi, kad ji eis vis didesnės sintezės keliu, kur praeitis jungsis su naujais atradimais, atspindinčiais jautrios ir dvasingos kūrėjos reagavimą į gyvenimo aktualiuosius pasireiškimus su aštriu teptuko ir minties smaigaliu, gal dar aiškiau negu iki šiolei.

Penkiasdešimt metų muzikos keliu

(Atkelta iš 2 psl.)

O apie Chopino kūrinius tiesiai: Kuprevičiaus pirštais buvo atskleistas naujas Chopin, giliai žmogiškas ir aistringas. Trumpeje Andriaus Kuprevičiaus kūrybinio kelio apžvalgoje neįmanoma chronologiškai paminti jo koncertus ir triumfą. Tik prabėgomis prisiminsime, kaip jis dideliu pasiryžimu ėjo į svetimųjų kraštų muzikos teatrų, siekdamas tarptautinio pripažinimo. Vienas tokių įvykių buvo tarptautinis muzikos konkursas Ženevoje, įvykęs 1946 m. rugsėjo 23-spalio 5 dienomis. Iš 160 pianistų Andrius Kuprevičius laimi garbės diplomą už geriausią kūrinių atlikimą ir patenka į dešimties geriausiųjų pianistų grupę. Jis tada buvo 25 metų.

1948-1953 metais pianistas gar-seja Buenos Aires, Argentinos, Urugvajaus ir Paragvajaus kritika pilna palankiausių atsiliepimų – muzikos menininkas, vertas didžios pagarbos; piano virtuozas, žinąs visas tobuliausias technikos paslaptis; muzikas –

Zita Sodeikienė

Kristijonas Donelaitis (1714-1780)

„Sveiks, svieteli margs! šventės pavasario šventės;
Sveiks ir tu, žmogau! sulaukęs vasarą miela;
Sveiks kvietkelėmis pasidžiaugęs, sveiks prisiuostęs;
Sveiks, Dieve duok! sulauk dar daug pavasario švenčių
Irgi, sulaukęs jas, vis sveiks ir drūts pasilinksmin.
Taip Dieve duok kožnam, kurs mūsų Lietuvą garbin
Ir lietuviškai kalbėdams baudžiavą seka.
Tam Dieve duok! sulaukt kasmets pavasarį sveiką,
Ogi, pabaigus tą, po tam ir vasarą linksmą“.
Taip prieš Sekminės būrus į baudžiavą kviesdams
Ir, kas reik atlikt, pamokindams sveikino Pričkus.
Metai, „Vasaros darbu“ įžanga

Dionizas Poška (1757-1830)

TEPLIOTOJAS

Viens tepliotojas, ir didžiai mokytas,
Taipo tepleno visų dievų Dievą:
Rankose perkūns ugnings padarytas,
Veidas, akys smarkios, ne tokios, kaip tėvo.
— Ar Dievas toksai smarkininks, — klausė muzikėlis, —
Jog ant jo veido smarkumas didelis?
Abidvi rankos perkūnus užlaiko,
Kuomi gi glostys mane, savo vaiką?

Antanas Strazdas (1763-1833)

AUŠRA

Pasvydo, pasvydo,
Aušros žvaigždė pasvydo, pasvydo
Ir gaidelis pragydo, pragydo.
Vieversys, vieversys,
Vieversėlis siausdamas
Šoka vėju plėkdamas, plėkdamas.
Padangėn,
Siaudžia, gaudžia padangėn...
Vištos karklų palangėn.
Jautelis,
Jaučias, laukan eidamas,
Kasa žemę baubdamas.
Gėreliai su ožkeliais —
Kazokėlių šokdami,
Štukeles rodydami.
Kas gi ten?
Kas gi tenat už miško
Žiba, tvask, ištiško?
Saulėlė,
Saulėlė ten tekėjo,
Aukso žiedais mirgėjo.
Sujudo, sušneko,
Juda šneka paukšteliai,
Žydi rožėm liekneliai.
Raselė,
Krenta per tą raselę,
Linksmą žalia pievelė.

kupinas jausmingu išgyvenimų (El Bien Publico, 1949 m. rugsėjo 10 d.).

Pagaliau Andrius Kuprevičius pasiekia Ameriką. 1952 m. gruodžio mėn. 28 d. jis koncertuoja Chicagos Orchestra Hall drauge su Metropolitan operos solistais Anna Kaskas ir Algirdu Braziliu, Aleksandru Kučiūnu diriguo-

jant Chicagos simfonijos orkestrą. Koncertą surengė „Margučio“ radijas. Tai buvo tikrai didelio pasisekimo ir meninio džiaugsmo momentas, vėliau nulėmus pianisto nuosprendį persikelti į JAV. 1954 metais apsigyvenęs Clevelande ir pradėjęs dėstyti muzikos mokykloje (Cleveland Music School Settlement), jis greitai susipažino su žymiais Amerikos muzikos žmonėmis, pelnė didelį respektą muzikiniuose sluoksniuose dėl savo pedagoginio darbo ir rečitalių. Jis koncertavo beveik kiekvienoje žymioje Amerikos salėje, pradedant New Yorku ir baigiant Los Angeles miestu, o Kanadoje Toronto ir Montrealyje.

1953 metais Andrius Kuprevičius išleido M.K. Čiurlionio preliudų plokštelę, o 1983 – aštuonių vyresnės kartos lietuvių kompozitorių ir dviejų jaunujų, Dariaus Lapinsko ir Jono Švedo, kūrinių plokštelę. Pastarieji du lietuviškosios fortepijono muzikos albumai yra vieninteliai, atstovaujantys mūsų instrumentinei muzikai, dažnai buvo ir tebėra grojami radijo programose.

* * *

— Kaip jūs renkatės repertuarą rečitaliams, plokštelių rekordavimui?

— Eklektiškai, renkuosi ką mėgstu. Gaidelį pažinojau Kau-

Aleksandras Marčiulionis

Sekminės

Gegužė,
Gegužėlė kukuoja
Ir karvelis burkuoja.
Kiškelis
Lekia lygiom pievelėm,
Kerpa gudriom auselėm.
Pražuvo,
Pikti česai pražuvo,
Vis jau kitaip neg buvo.

Andrius Vištelis-Višteliauskas (1837-1916)

ŠVIESA

Būk pasveikinta, Šviesa! dukte skaisčiausioji
Aukščiausiojo Šviespaties, Spinduli šviesybės,
Skriduliuose pasaulių antorių gilybės
Šventa, prajovinga ir stebuklingiausioji!

Akie Akapirmo ir atveji Jo kvapo,
Nuoturoj Nuterėja Visgyvio galinga,
Augyje — Motinėle! Baltgalvė vaisinga!
Viskas veržiasi tavęp iš po Tamsos kapo...

Ir mano dvasia tiesia silpnus sparnus savo,
Čiulbenant Tau maldą iš atklonių tamsybės,
Zovada tavęp smelkias į kraikų aukštybes.

Ant motiniškų kelių — karalystėn tavo.
Užgaul tą Naktį, ką mus naikin be paliovos,
Ir plačia versme Šviesos tvokstelsk ant Lietuvos!...

no konservatorijoje. Jis rašė miniatiūras; kūrybiškas, įdomus. Gruodis buvo mūsų žynys. Jis sukūrė mokyklą. K.V. Banaitis, Vladas Jakubėnas, Vytautas Bacevičius buvo tie kompozitoriai, kurių muzika aš ypatingai domėjau-si. Iš jaunųjų mane domino Jonas Švedas. Clevelando muzikos mokykloje mudviejų studijos buvo greta. Aš visada jį raginau rašyti, jo muzikinį skia išskambinau plokštelėje. Jo muzika išsiskyrė kūrybišku stiprumu ir originalumu.

Iš pasaulinio repertuaro mėgstu Debussy, Ravel ir, žinoma, Chopin.

* * *

Besklaidydami pianisto rečitalių programas, rasime ir Bacha, Schumanną, Mozartą, Beethovėną, Faure, Lisztą, Ginasterą, Prokofievą ir, žinoma, visada Chopiną.

Profesiniame gyvenime Kuprevičius niekada nenutolo nuo dviejų reikalavimų — profesiniam tobulėjimui jis atidavė kiekvienos dienos visas valandas, o respektuodamas savo tautos kūrybinį genijų, tarptautinėse scenose skambino tik geriausius lietuvių kompozitorių kūrinius.

Clevelando lietuvių Dievo Motinos parapija kiekvienais metais kultūrinio sezono metu visai kolonijai ir kitataučiams

bičiuliams pristato žymiuosius lietuvių menininkus — instrumentalistus, dainininkus, dailininkus. 1989 m. kovo 5 d. surengė Andriaus Kuprevičiaus rečitalių, kurio programoje buvo tik Chopino kūrinių. Kun. Gediminas Kijauskas, S.J., pasirūpino, kad auditorijon būtų atvežtas pats geriausias Steinway grand piano. Dirvos laikraščio muzikos kritikas Vytautas Matulionis, vertindamas šį rečitalį, rašė:

„Paskutinis rečitalio numeris buvo Scherzo B-moll, op. 31. Nuo grąsinančio pradžios iki stulbinančiai galingos pabaigos tai yra plačių jausmų kūrinyss... Tai buvo rečitalio viršūnė, kurioje Kuprevičius pilnai atsiskleidė visais savo virtuoziniais sugebėjimais: didele jėga, labai švariomis ir tiksliais greitis vietomis, tvirtai apvaldytu jausmų antplūdžiu. Tačiau šiame techniškai sunkiame kūrinyje pirmavo ne technika, bet muzikalumas, dvasingumas, jautrumas.“

Chopino muzikos rečitaliu Andrius Kuprevičius klausytojų širdis pažadino didelei meno šventei. Tačiau šventės centre buvo paties menininko kūrybiniojo asmenybės, jo penkiasdešimties metų muzikinės kūrybos suaktis.

JAV LB Kultūros tarybos laureatą ir iškilų sukaktuvininką nuosirdžiai sveikiname.

Ilga ištikimybė žurnalisto amatui (ir menui...)

BRONYS RAILA

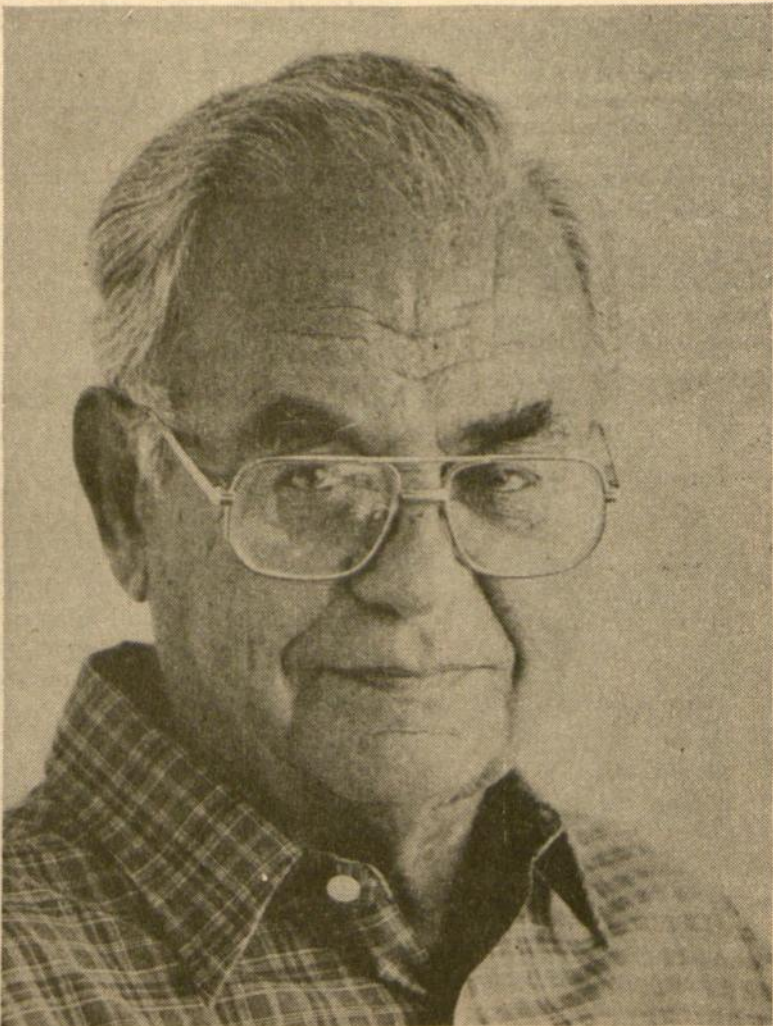
JAV LB Kultūros tarybos skiriamą iš Lietuvos Fondo teikiamų lėšų šiemetinė žurnalisto premiją laimėjęs Vytautas Meškauskas buvo vienas iš nedažnų, o dabar jau ir gana retas ištikimasis lietuviško žurnalizmo ne itin dėkingai profesijai išeivijoje. Darbavėsis ir pastoviai tebetriūšias jau kiek ilgiau negu pusę šimtmečio. Tokių veteranų šiandien beturime tik skystėjantį būrelį, gal tik ke-liolika, jei ne mažiau.

Todėl ir pats Vytautas šiandien ne visai iš pirmos jaunystės. Mano gerai pažįstamų vietų aukštaitis, 1913 metais gimęs Kupiškėje, jis buvo vaistininko Juozo Meškausko ir iš teisininkų Nargelavičių šeimos kilusios motinos sūnus. Dar prieš Didįjį karą ir po karo anksčiau Subačiuje, vėliau Kupiškėje tėvai bendravo su provizoriaus Stepono Nasvyčio šeima. Tų šeimų rate praėjo ir Vytauto jaunystė. Tėvas anksčiau mirė, motina 1931 metais, kai jis Kaune dar tebelankė jėzuitų gimnaziją (vienoje klasėje su Julium Smetona). Tada jis isikraustė pas Nasvyčius, o studentaudamas persikėlė pas dėdę, žinomą Kauno advokatą D. Nargelavičių. Vėliau Vytautas kartą man pasakojo, kaip bendravimas ir ugdymasis tų skirtingų šeimų aplinkoje suformavo dalį jo pažiūrų, būdo ir ideologijos. Nasvyčiai, tariant jo žodžiais, buvo „ultrapatriotai“, o advokatas Nargelavičius, gyvenimo audrose mėtytas vėtytas skeptikas, buvo liberalių pažiūrų, mėgstas nuogiai, kartais net ciniškai vertinti įvykius, žmones ir jų elgesnos motyvus. Turėjau progos neblogai pažinti advokato būdą ir intelektualines manieras Konrado kavinės pokalbiuose anais gerais laikais...

Meškauskas prisipažindavo, kad ir jo paties „hibridiškam“ charakteriui išsivystyti gal ir nejuočių tatau padėjo, o ir jo žurnalistikoje pasireiškia ta pasaulėžiūra su jos skoniais ir manieromis. Kaip skaitytojas, rizikuočiau liudyti, jog tai turbūt tiesa...

Šiemetinė premija buvo paskirta tokiam „jaunam“ žurnalistui, kuris Nepriklausomybės laikais dar nebuvo rašęs nė žodžio jokiam laikraščiu, o baigęs teisės moks-las labiau domėjosi ne politika, bet ekonomija. Pirmąją tarnybą pradėjo draudimo įstaigoje, po to perėjo į Prekybos ir pramonės rūmus. Vytautas neneigia, kad gyvenime jam dar niekad nestig-davo gerų protekčių. Net ir pir-muoju bolševikmečiu pats ko-misaras Liudas Gira jį rekomendavo aukštam postui — tarybi-nio Tekstiles tresto planavimo skyriaus viršininko! Ir, be abejo, tik dėl to, kad anksčiau jam teko vienoje klasėje pasėdėti su tada jau raudono poeto sūnumi Vytautu Sirijos Gira (tarp kitko, An-tano Smetonos krikštasūniu...) Meškauskui taip pat netrukus pasisekė ir repatrijuoti į Va-ka-rus, nes buvo nekeniantis vėdės Eugenija Kučinskaitė, kuri jam nupelnė tą teisę, nes jos seneliai buvo atsikėlę gyventi į Suvalkiją iš Rytprūsų. Kiek fantastiškas argumentas, bet bėdoje jis padėjo „repatriacijai“.

Nebe taip gerai sekėsi Vokietijoje. Bet karui pasibaigus, prasi-dėjęs gausybės lietuvių pabėgėlių susitelkimas laimingai prisidėjo prie to, kad iš teisininko ir ekonomisto netikėtai gimė nau-jas lietuvis žurnalistas. 1947 metais Neuffeno DP stovykloje Meškauskas pradėjo leisti sieninį žinių biuletinį (tada stigo viso-kios spaudos), kuriuo tuoj susi-domėjo net VLIK'as prancūzų zo-noje. Netrukus, 1948 metais, jį pakvietė bendradarbiauti *Minties*

Vytautas Meškauskas Floridoje

dienraštis, kur jis pradėjo rašyti įvairiom temom, daugiausia apžvalgas apie bendrosios užsie-nio politikos raidą. Dipukams skirstantis į visus pasaulio kraš-tus, *Mintis* buvo sujungta su *Mūsų keliu*, pasivadino *Lietuviu*, kurį Meškauskas redagavo, ligi išvyko į Ameriką 1952 metų kovo mėnesį.

Chicagoje tuoj suartėjo su žur-nalistu J. P. Palukačiu, sutarė leisti visuomenės ir kultūros laikraštį-žurnalą *Atspindžiai*. De-ja, po maždaug 40 numerių jie neteko skaitytojų šviesos ir kitais, 1953 metais sustojo. Tada Meškausko straipsniai kultūros

bei literatūros temomis padažnėjo *Margutyje*, o nuo 1955 metų dar ir Tysliavų leidžiamoje *Vienybėje*. Čia vienu metu jis kalbėjo, kaip aštrokas antirastenininkas, o ir man teko su juo susiremti, tik užmiršau dėl ko) ...

Negalėčiau tiksliai pasakyti, ar nuo 1960 metų, ar kiek vėliau Meškauskas buvo pakviestas po-litikos apžvalgininko jungui į *Dirvą*, ir iš ten tebešneka ligi šiol. Ilgai, kantriai, pastoviai — ilgiau nei mūsų valstybinė nepriklausomybė. O toks rūpestingas žurna-listinis pastovumas bei darbuotės etika jau savaime laikytini mūsų dabartinio gyvenimo aplinkybė-

mis pažymėtinu nuopelnu, ką teisingai įvertino ir žurnalizmo premijos skyrėjai. Beje, Meškaus-kas kartą juokavo, kad Ameriko-je jis vis buvęs tik „part time“, o ne „full time“ redaktoriumi, ir aš jį guodžiau, kad taip geriau: ben-dradarbiai turi daugiau laiko ir yra laisvi nuo visokių spaudimų iš šono, todėl dažnai gali rašyti geriau už pačius redaktorių (jei man jūs atleisit tokį pasipūti-mą)...

Vytauto Meškausko pusšimčio metų žurnalistinis derlius yra labai gausus — ir dvejopas. Nedė-kingiausioji dalis tai tos politinių įvykių apžvalgos, sausoka įvy-kių kronikos registracija. Ši „kūryba“ pasibaigia ir miršta tą pačią savaitę, tą patį mėnesį, dienraščiuose tą pačią dieną, kai skaitytojas tuos straipsnius per-žvelgia. Tai sakyčiau žurnalizmo, kaip *amato* sekcija: būtinai reikalinga ir teigiama lektūra, ypač kai jos autorius būna kom-petentingas, tolerantingas, inte-ligentiškas, plačiažiūrių akira-čių, visuomet au courant ir su-gebantis aiškiai, lengvai, popu-liariu stiliumi tatau išdėstyti.

Aš tačiau šia proga norėčiau ypač iškelti kitą Meškausko žurnalistikos žanrą, tai *meno* kokybę žurnalistikoje: jo trumpus akimirksnius, pavadintus „Iš kitos pusės“, kur daug daugiau individualumo, sąmojo, kai kada sardoniškos ironijos, apskritai kritinio įžvalgumo ir ne sykį įvairios naudingos informacijos. Ne vienas šimtas tų „kitų pusių“ jau perskriejo *Dirvos* antrąjį puslapi. Gerai paredegavus ir pridėjus kiek įmantresnės stilisti-nės kosmetikos, tai būtų įdomus mūsų gyvenimo kronikos aki-mirkų rinkinys.

Meninis žurnalizmo žanras vis dar labai silpnai teiśvystytas mūsų laikraštijos pagariėse. Vėliausiais laikais jo reikalavi-mų lygmeniui prilygstą retokai pasirodantis galbūt Pranas Vis-vydas su literatūriniais akimirks-niais ir kai kurie kanadiškių *Tėviškes žiburių* vedamieji! Taip, ir vėdamieji, kai juos sugėba grakščiau parašyti ne gelžbetoni-no sakinio architektai.

Tolimoje kelionėje į laisvą Lietuvą

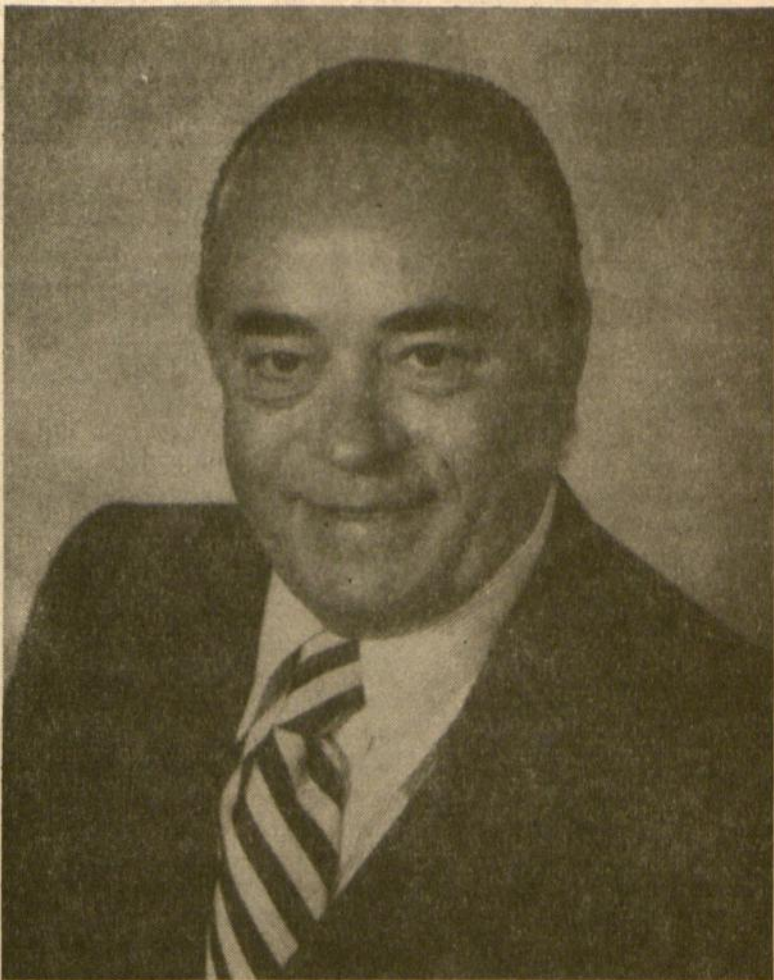
NIJOLĖ KERSNAUSKAITĖ

Beveik prieš keturiasdešimt metų, 1949 m. rugsėjo 8 d., Cle-velande iš WSRS radijo stoties su-skambo Čiurlionio ansamblio daina „Kur giria žaliuoja...“ Tai buvo pirmoji lietuvių „Tėvynės garsų“ radijo programos laida. Amerikon keliavo naujieji piligri-mai, į New Yorko ir Bostono uos-tus plaukė laivai. Tai naujoji lie-tuvių išeivija ieškojo ilgesnio su-stojimo tolimoje kelionėje į laisvą Lietuvą.

Programos iniciatoriai buvo Pi-jus Jaunutis Nasvytis, programos vedėjas Balys Auginas, žinių pranešėjas Juozas Stempužis, muzikos vedėjas Alfonsas Mikul-skis, reikalų vedėjas Kęstutis Šukys. Programų forma ir turiniu iki 1955 metų rūpinosi poetas Balys Auginas. Nuo 1955 metų gegužės mėnesio iki dabar „Tėvynės garsus“ redaguoja ir jų išlaikymu rūpinasi Juozas Stempužis. Per tą laiką programa kėlėsi iš vienos radijo stoties į kitą. Keitėsi ir bendradarbiai, tačiau rėmėjų sąrašas išliko pastovus ir įgalino programos ve-dėją tęsti darbą, kurio pras-mingumu jis ir vienšiausiomis valandomis nesuabejojo.

Lietuvių radijas Clevelando lietuvių gyvenime yra svarbus veiksnys: jis informuoja apie or-ganizacijų veiklą, pateikia nau-jausias pasaulines ir lietuvių žinias, perduoda rūpestingai pa-rinktą muziką. Programose perio-diškai girdimos specifinio turinio vinjetės: Šventadienio mintys ir žodžiai (rašytojas Vacys Kava-liūnas), Moters pasaulis (Milda Lenkauskienė), Sveikatos pata-rėjas (dr. Henrikas Brazaitis ir dr. Danielius Degesys). Keliaujančio mikrofono reportažai, suartina klausytojus su veikliaisiais asme-nimis ar žymesniais įvykiais, Li-teratūrinės ir istorinės apžval-gos (Algis Rukšėnas ir dr. Jo-lita Kavaliūnaitė), Lituanistinių mokyklų, skautų ir ateitininkų jaunimo proginių pasirodymai. Štai kokia yra „Tėvynės garsų“ radijo programos kūrybinė mo-zaika, kiekvieną sekmadienį sužėrinti naujomis spalvų ir garsų varšomis. Ypatinę dina-miškumą programai suteikia tie-siogiai telefono-radijo ryšiais per-duoti pranešimai iš didžiųjų lie-tuvių įvykių įvyksienyje (pvz., iš Vatikano, minint šv. Kazimiero 500 metų sukaktį arba Lietuvos krikščionybės 600 metų jubiliejų). Pastarųjų mėnesių įvykiai Lie-tuvoje stipriai ir plačiai nuaidėjo „Tėvynės garsų“ radijo ban-gomis. Savas pasidarė Sąjūdis, savi dabartiniai Lietuvos laisvės kovotojai, savi ir jų rūpestiai bei siekimai.

Per keturiasdešimt metų Juozo Stempužio vadovaujama „Tėv-nės garsų“ radijo programa savo pirmuoju tikslu įsirašė: „Gimta-sis žodis ir lietuviška daina tegul gaivina Nemuno šalies prisimi-nimus ir stiprina mūsų jėgas tolimoje kelionėje į laisvą Lietuvą“. Gedimino kalno pi-lies bokšte kylant trispalvei, šis tikslas įgauna gilesnę prasmę. Lietuvos laisvė jau ne mirazas. Kaip ją teks iškovoti dar niekas nežino, bet kova prasidėjo. Į šią kovos pradžią per beveik penkis dešimtmečius vedė pati Lietuva, vedė ir įvairios išeivijos lietuvių pastangos, o jų buvo begalės. Jos dalijosi į dvi pagrindines šakas: savosios lietuviškos kultūros, o

Juozas Stempužis

tuo pačiu lietuviškosios gyvybės išlaikymą ir perdavimą jaunes-nėms kartoms, ir tiesioginį Lietu-vos laisvinimo darbą.

„Gyventi lietuviu — tai gyven-ti visais lietuviškosios kultūros laimėjimais“, rašė Juozas Gir-nius. Tačiau kultūrinėms verty-bėms visuomenėje paskleisti yra reikalingi tarpininkai. Tokiais tarpininkais gali būti ir radijo programos, kai jos kartą per-žengia grynai informacinio ar pramoginio turinio ribas. „Tėv-nės garsų“ radijo programai pa-sisekė tai padaryti.

To pasisekimo priežasties galbūt reikia ieškoti programos vedėjo sau nusibrėžtuose uždavi-niuose, reikalavimuose ir tiks-luose. O tai jis greičiausiai pa-darė, ieškodamas atsakymo tik į vieną klausimą: Kokiu lietuviu noriu būti? Darbo rezultatai la-biausiai priklauso nuo esminės motyvacijos. Kodėl tas darbas iš viso atliekamas? Kuo gilesnė ir esmingesnė dirbančiojo motyva-cija, tuo prasmingesnė, našesnė ir išliekanti pasidaro ir to darbo rezultatai.

Juozas Stempužis gimė Kaišia-doryse, Trakų apskrityje. 1939 metais baigė Kaišiadoryje gimna-ziją ir 1944 metais Vilniaus Pe-dagoginio instituto Literatūros ir istorijos skyrių. Drauge 1943-1944 metais Vilniaus universi-teto Humanitarinių mokslų fa-kultete studijavo meno istoriją. Veikė skautuose. 1942-1944 me-tais pirmininkavo Vilniaus Pe-dagoginio instituto studentų atsto-vybei ir tuo pat metu buvo Lie-tuvių vienybės sąjūdžio centro valdybos narys bei šio sąjūdžio pogrindinio laikraščio *Atžalynas* redakciniame kolektyve. 1944 metais pasitraukęs iš Lietuvos, buvo Lietuvių studentų sąjungos „Lituania“ Vienoje steigėjas ir pirmininkas. 1945-1952 metais buvo Čiurlionio ansamblio pirmi-ninkas, administravęs ansamblio koncertus Vakarų Vokietijoje ir JAV. 1960 metais už nuopelnus išrinktas ansamblio garbės nariu. 1949 metais atvyko į JAV ir apsi-gyveno Clevelande. Yra bendra-darbiavęs *Jaunojoje Lietuvoje*, *Aukštaičių žemėje*, *Mūsų kelyje*, *Drauge* ir *Dirvoje* publicistinėmis temomis ir literatūros bei dramos kritikos klausimais.

Juozas Stempužis yra „Tėvynės garsų“ štabo narys nuo 1949 metų. „Tėvynės garsų“ progra-mas savarankiškai redaguoja ir pranešinėja nuo 1955 metų pava-sario. 1961 metais WXEN FM 106.5 radijo stotyje šalia „Tėv-nės garsų“ programos redagavo kasdienines europinės pramo-ginės muzikos programas, žino-mas Continental Music Concerts

vardu. 1954 metais Lietuvos Nepriklausomybės šventės proga „Tėvynės garsai“ per WDOK ra-dijo stotį transliavo dvi valandas ištiesai šventės koncertą, kurio programą atliko Čiurlionio an-samblis ir Clevelando simfonijos orkestro mažasis ansamblis. Ra-dijo stotis koncertą užkordavo. Taigi „Tėvynės garsų“ archyve laikomas vertingas muzikinis įrašas, kuriuo iš dalies pasinau-dojo Čiurlionio ansamblis, įdė-damas į savo 1984 metų albumą „Tėvynės dainos“ tris dalykus iš šio įrašo: Lietuvos himną, Lietu-viais esame mes gimę ir Stasio Šimkaus kantatą „Atsiseiki-nimas su tėvyne“.

Per 39 metus Juozas Stempužis redagavo, techniškai apipavi-dalino ir pranešinėjo apie 3,000 programų. Taip pat redagavo Die-vo Motinos parapijos išlaikomą radijo programą „Gyvenimo var-pai“. JAV LB Visuomeninių rei-kalų tarybos prašomas, daugelį metų redagavo Nepriklausomy-bės šventės ir Birželio tragiškųjų įvykių programas anglų kalba. Juozas Stempužis yra Tautybių radijo programų sąjungos, isteig-tos 1988 metais, pirmininkas. Sąjungos tikslas — palaikyti ryšius su tautybių radijo darbuo-tais, ginti tautybių radijo intere-sus, ginti tautybių radijo intere-sus viešose radijo stotyse ir gerinti radijo programų kokybę.

Namo rūsio sienos nustatytos lentynomis. Jos pilnos plokštelių, juostų — tai „Tėvynės garsų“ archyvas. Jis didelis, apimantis keturis dešimtmečius. Jame su-kaupta daug įvairios muzikinės ir dokumentinės medžiagos. Tai margaspalviai mūsų tautos tur-tai — keturių dešimtmečių lie-tuviško gyvenimo atspindžiai ir čia, ir tėvyneje. Tame namo rūsyje kiekvieną savaitę juoston subėga įvykiai, kasdieniai mūsų reikalai, muzika ir žodis, ir susi-lieja į vieną iššūkį: kaip dirbti darbą, norint gyventi lietuviu.

Juozui Stempužiui buvo paskir-ta JAV LB Kultūros tarybos 1988 metų radijo premija. Premija už didelį darbą ir gilios prasmės įnašą į mūsų išeivijos lietuvių kultūrinius lobynus. „Tėvynės garsų“ programoje dažnai gir-dime dainą iš Lietuvos „Einu per žemę“. Žvelgiant į šią Juozui Stempužiui skirtą premiją, joje saulės šviesa spindi akiai nema-tomi žodžiai:

Einu per žemę žiedlapiais nusėta, Širdy nešiuosi nerimą dienų. Einu tavęs į saulę palydėti, Dainas sudėstau žemėje tėvų:

Lietuva, man duona kasdieninė, didingų skrydžių ir darbų prasmė.

Los Angeles Dramos sambūris

(Atkelta iš 2 psl.)

režisavo, bet ir pagamino sce-novaizdį bei paruošė kostiumų eskizus. Kostiumai buvo pa-gaminti Emos Dovydaitenės ir Valentino Varno.

Šiuo metu Dramos sambūris repetuoja Birutės Pūkelevičiūtės trijų veiksmų lyrinę dramą „Žmonės ir beržai“. Su šiuo vei-kalu Sambūris ruošiasi važiuo-ti į Lietuvą šių metų rugsėjo mėnesį. Sambūri globos Vilniaus Akademiniis teatras.

Šalia jo statomų vaidinimų Dramos sambūris talkininkauja literatūros vakaruose ir minėji-muose. Prieš trejus metus Dra-mos sambūris Verbų sekmadienį

surenge Šv. Kazimiero šventovėje religinės literatūros ir muzikos koncertą, kurio metu šalia soli-tų, Vyrų kvarteto ir instrumen-talistų buvo atlikta Balio Gaidžiūno „Septyni paskutiniai Kristaus žodžiai lietuviu mal-dose“. Tokie koncertai jau tapę tradicija.

Dramos Sambūrio pastatymų dekoratoriai

Keliais atvejais dekoracijas paruošė Povilas Jasiukonis ir Stepas Makarevičius. Nuo 1959 metų Dramos sambūrio beveik visų pastatymų dekoravimą at-liko dekoratorius Algis Žaliūnas, I, IV, ir V Teatro festivalyje laimėdamas iškiliausio deko-

ratoriaus žymenį. Algis Žaliūnas rūpinosi spektaklio apšvietimu ir kai kuriems pastatymams supro-jektavo kostiumų eskizus. Algui Žaliūnui atsisakius, nuo 1984 metų pastatymus dekoruoja pats režisierius Petras Maželis.

Dramos sambūrio laimėjimai Teatro festivaliuose

Dramos sambūris keturiuose festivaliuose laimėjo iškiliausio teatro žymenis.

Iškiliausios aktorės žymenis yra laimėjusios: Stasė Pautienienė, Viltis Jatulienė ir Sigutė Mikutaitytė.

Iškiliausio aktoriaus žymenį laimėjo: Saulius Matas ir Vincas Dovydaitis.

Iškiliausio antraeilio vaidmens žymenį laimėjo: Vincas Dovydaitis.

Iškiliausių kostiumų žymenį laimėjo: Ema Dovydaitenė ir Petras Maželis. Ema Dovydaite-nė IV festivalyje Rengimo ko-miteto buvo pagerbta kaip iškili ir daug nusipelnusi teatro iš-silaikymui darbuotoja.

Trijuose festivaliuose iškiliau-sio dekoratoriaus žymenį laimėjo Algis Žaliūnas.

Režisierius Petras Maželis, dalyvaudamas trijuose Teatro festivaliuose, yra laimėjęs šešis žymenis.

Dramos sambūris yra aplankęs daugelį lietuviškų vietovių Jungtinėse Amerikos Valstybėse, Kanadoje ir Australijoje.

Ieškodamas naujų veiklų, Dramos sambūris, remiamas mecenatų, buvo paskelbęs tris dramos konkursus. Buvo premi-juoti keturi veikalai, iš kurių trys buvo išvesti į sceną. Dr. Zigm

Scena iš Vinco Mykoliaičio-Putino „Valdovo“ — Ramunė Vitkienė ir Vincas Dovydaitis. Nuotrauka Vytauto Maželio